

تۆرك يوردى

ناشرى: تۆرك يوردى

مدبرى: آق چوره اوغلى يوسف

۱۳۳۳ سانى ۴

۱۲ نيسان ۱۳۳۳

۱۳۳۳ سانى ۱۲ جلد ۶ يىل

۷۴/۵

مفصل

قاموس فلسفه

فیلسوف دوقتور رضا توفیق بکک (مفصل قاموس فلسفه) نامیله طبع ایدلمکده اولان اثر مهمک ایکی جزءدن عبارت بولنان برنجی جلدی تمامآساحه انتشاره جیقیدی. علمه محبتلری اولانلرک بوندن بکک ممنون اولملری لازم کلیر. بن بو کتابه بویوک بر اشتیاق ایله منتظر بولوندیغیم ایچسون، آله بککچمز هر ایکی جزئی باشند باشه مطالعه ایتدم و - اعتراف ایدرم که - نتیجه مطالعهده کندیمی خیلی ایلرله مش و یو کسلمش بولدم.

فی الحقیقه رضا توفیق بکک قاموسی ایله سائر قاموسلر آراسینده بویوک بر فرق کوریورم. بر معتاد قاموس دنیلدیکی زمان معناسی بیانمک ایسته ییلن بر لغتی بولوب آ کلاسه و بو لغتک اشتقاقی و صور استعمالیه سی اوکرنمک خدمت ایدن بر کتاب خاطره کلیر. هیچ بر لغت کتابی یوقدرکه بر اثر ادبی کی باشند باشه مطالعه اولونه ییلسین. فقط فیلسوفلرک اثری بو خصوصده بر استیلا تشکیل ایدیور. چونکه مؤلف محترم اصطلاحاتک معنی و اشتقاقلری و موقع استعماللری آ کلاسه اکتفا ایتمه مش، هر برینک تضمن ایتدیکی مفهومه دائر ایجابنه کوره تاریخی، علمی و حتی تنقیدی معلومات و مناقشاتی حاوی بره مقاله یازمعی وظیفه ایدتمشدر.

قاموس فلسفه، اوزرنده یازیلی اولدینی وجهله، قاموس عمومینک یالکیز اصطلاحات فلسفیه قسمی شامل بولونیور. معارف نظارتک اصطلاحاتری تنسیق و تدوین ایتک لزومی بحق ادراک ایدوب عمومی و مفصل بر قاموس عثمانی وجوده کتیرمکک تشبث ایتمه سی بکک زیاده موجب نمونیتمدر. زیرا بویله بر انسیقلوبه دییه شدتله احتیاجمز واردر. تبعات علمییه و ادبییه ایله مشغول اولانلر بو احتیاج شدید هر کون حس ایدیورلر. ترجمه، تألیف و تدریس کی وظائفده یکانه آلت بیان اولان لسان معین، قطعی بر شکل آلامدقچه افکارک تبلیغ و تبلیغده تشبث و تدبذدن قورتلوق ممکن اوله ماز. لسانمز ظن ایدلدیکی قدر فقیر دکلدرد. اسکی کتابلریمز قاریشدر بیرلرسه بو کون افاده ایتک احتیاجی حس ایتدیکمیز نیجه فکرک مکمل و مناسب مقابللرینه تصادف ایدیلر! بو قیمتی و الزم کلملری

مدفون بولوندقلری اسکی جلدلرک ایچندن آشوب جیقارمق بکک قائملی بر خدمت اولور. بعضی تعبیئاتده واردرکه صرف مدنیت حاضریمه طأد بر طاقم اشیا و مفهوماته تقابل ایدر. بالطبع بوندیک جمله سی غرب لسانلرندن تورکجه یه انتقال ایتمه مش ایسه ده عصرلر دنیبری آوروپادن آله کلدیکمز صناعی، تجاری، زراعی، علمی، ادبی لایعد و لایحی اشیا و افکار ایله برابر اجنبی المنشأ اوله رق بر چوقده کلمه آلمشدر. شمس الدین سامی بکک قاموس ترکیبی بونلرک بعضلری احتوا ایدر. فقط فکرجه، آوروپا لسانلرندن هر مناسبته تورکجه یه انتقال ایدن کلملر غایت چوقدر. یالکیز بر شعبه صنعت تدقیق ایدلسه نیجه آلات و ادواتک و نیجه افکار و نظریاتک اسامی و اصطلاحات تصادف اولو نورکه قسم اعظمی الیه غربیه دن عینا و یا تحریفاً آلمش و مرور زمانله بوسوتون لسانمز برلشمشدر. بر اوجنچی صنف تعبیئاتده وارکه یکی شیلرک و فکرلرک اسملری اولمقله برابر متخصصلری طرفندن، حسب الاحتیاج، ایجاد ایدلمش، ده اوطوغروسی او بدورلمشدر. بونلری اهمیتسز عد ایتک جائز

اوله ماز ، طوغریسی دوشونولورسه الفاظک الک طبیعی طرز تشکلی بودر . بناءً علیه بونلری ده تحقیق ایدوب لغاته یکیرمک لازم کلیر . موجود وغیر مدون لغتلردن ماعدا برده غیر موجود اولان وعلوم وفنونک مملکت مزده نشر وتعمیمی ایچون بر احتیاج مبرم تشکیل ایدن الفاظی نظر دفته آلمق ایجاب ایدر . یکی بر فکر بالطبع یکی بر کله ایستر ، فقط کیف مایشاء بر کله قوللامق ده جائز دکلدر . اصطلاحات جدیده وضع ایدمک کیمسه صلاحیتدار بر استاد اولمق لازم کلیر . عکسی تقدیرده ، وضع اولونان تعبیرانده شایان اسف بر قاریشیقلمق حاصل اولور . یعنی کرک الفاظ موجوده یی بولوب طویلامق وکرک افکار جدیده یه مقابل تعبیرات مناسبه وضع ایتمک وظیفه سی بویوک بروقوف واختصاصه توقف ایدر . معارف نظارتی بو جهتی ایجه تقدیر ایتش که قاموس عمومینک تألیفی یالکیز بر شخصه ویابر انجمنه حواله ایتمه یه رک متعدد اقسامه تقسیم ایلهر برینی برده رمتخصصه تودیعی ایلهمک تشبثنده بولنمشدر . بوقسملردن برینی تشکیل ایدن قاموس فلسفه دیکر لرینه نسبتله خصوصی و ممتاز بر ماهیتی حائزدر ؛ زیرا علوم سائرده ، مثلاً ریاضیاتده ، یاخود ادبیاتده یالکیز بر نوع اختصاص کافی ایکن فلسفه ده بر قاج اختصاصی جامع اولمق لازمدر . هر علمک موضوعی معین وساحه تعلقی محدود اولدینی حالده فلسفه نیک موضوعی عمومی وساحه تعلقی بوتون عالم افکاره شاملدر . اونده موضوع بحث اولان مبادی کلیه کافه معارفک اسالاسایدر . قاموس فلسفه یی آجیکیز ، ایچنده (Aphasie) ، (Analgésie) (Binoculaire) کی عام طیه ؛ (Adaptation) کی حیاتیاته ؛ (Automatisme) ، (Aure) کی روحیاته ؛ (Apodictique, Assertorique) کی علم منطق ؛ (Autorité, aristocratie) کی اجتماعیاته ؛ (Apriori, Agnosticisme) کی فلسفه صرفیه عاند اصطلاحات عدیده بولوزسکیز . احتوا ایتدیکی تفصیلاتدن بر قاج صحیفه او قویکیز ریاضیات ، فیزیک وکیمیایه متعلق الک یوکسک مسائلک ده موضوع بحث ایدلدیکی کوررسکیز . همان همان بوتون علملری مزج و ترکیب ایتمک ، یعنی آلمان فیلسوف شهری نه مانوئل قانتک دیدیکی کی ، (Architectonique معماری) بر طرزده چالشق ایچون غایت واسع وانسیقلوبه دیق معلوماتی حائز اولمق لازم کلیر . ده کل مملکت مزده ، حتی آوروپاده بیله بو مختلف اوصاف وشرائطی جامع کیمسه لر سیره ک بولونور . اکر بوخصوصه مسعود بر استقنا تشکیل ایدن فیلسوف رضا توفیق بک اولماسه یدی قاموس فلسفه هر حالده بزم زمان مزده نشر وتألیف ایدلمزدی . فقط هم طیب ، هم استاد فلسفه ومنطق ، هم روحیات ، حیاتیات اجتماعیات کی علوم جدیدیه واقف بولونان مؤلف مشارالیه بو اثرک ترتیب وتحریرینی درعهده ایتمکله حقیقتاً تسلسل حاضر متفکریننه بویوک بر اییلک ایتش اولدی . کندیسنه نه قدر تشکر ایتسه ک آزدر .

قاموس فلسفه نیک مطالعه سندن استدلال ایتدیگمه کوره ، رضا توفیق بک کندی باشنه تعبیرات جدیده وضع وایجاد ایتمک ادعاسنده بولونماشدر . فرانسیزجه الفاظک مقابللری اوله رق علی الاکثر (انجمن اصطلاحات) ک (Goblot) دن تقللاً نشر ایتش اولدینی مجموعه نیک اصطلاحاتی قوللامشدر . فقط بختلری او قدر آچش ، او قدر قاریشدیرمش وآلت اوست ایتش که همان هر صحیفه ده مسئله یی ایجه آ کلامق ایچون تعبیر مبحوتک هر دورلوسنی قویمشدر . یعنی مراد ایتدیکی معانی یی تعریف

وإيضاح ایتك ایچون لسانك الاستیقیتندن آله بیلدیکنه استفاده ایدمك بر فکره تقابل ایدن الفاظك کافه سنی کوزمك اوکته سرمش و اولمك انک مناسبلرینی انتخاب واستعمالده بزی مختار براقشدر . حال تشکله اولان بر لسان ایچون بوندن دها بویوک بر خدمت تصور ایدله من .

قاموس فلسفه یی اوقورکن اسلوب افاده یه بویوک بر دقت و اهمیت عطف ایتدم ، چونکه حقیقتاً بو مسئله پک زیاده شایان دقتدر . غوامض فلسفه یی ساده و سلیس بر اسلوب ایله تعریف و تصویر ایتك موفقیت و سعادت یی آور و پاده بیله آنجق هیوم ، مندلسون ، یاقوبی ، وولتر کی هم حکیم و هم ادیب اولان نوادر متفکرینه میسر اولمشدر . فکرأ داهی اولان کیمسه لر واردرکه اسلوبلرینک مغلقیتی اثرلرینی آ کلاشلماز بر حاله قویمشدر . فقط کمال مسارعت و ممنونیتله سوبله یلم : قاموس فلسفه مغلق اولمادقدن باشقه ، فوق العاده بر سلاست و بساطت ایله یازلمشدر . بو کتابک اسلوب بلیغی بزه دییورکه : رضا توفیق متبحر بر فیلسوف اولدینی قدر ماهر بر محرز ، مقتدر بر صنعتکاردر . هر مسئله نك حیثیت علمیه و اصطلاحیه سنی معنا بر جدیت ایله محافظ ایتکله برابر عمومک آ تلایه بیله جکی بر طرزده تعریف و تمهیدینه موفق اولمشدر .

قاموس فلسفه یی هویت حقیقه یه یله قارئین کرامک نظر دقتنه عرض ایتك ایچون ایچندن بر قاج مثال ایراد ایلمک فائده دن خالی اولماز ، ظن ایدرم .

اوزون اوزادی یه انتخابه حاجت یوق ، لاعلی التعین آله لم :

۵۰ (Automatism) منساقیت رضا توفیق پک بو بحث حقنده تام اوتوز صحیفه یازی یازمش . فقط دقتله مطالعه اولونورسه کوریلورکه بو اوتوز صحیفه دن برینی حذف ایتکله امکان بوقدر ، والا سلسله افکار و تعریفاته طلقاً خلل کایر . یعنی مؤلفک بومقاله ده دیزدیکی سطرلر ایسته لیدیکی قدر اکسپلایبول آزدیلایله جک نوعندن دکلدن . منساقیت تعبیری ضمننده بر جوق فکرلر و علاقه لر منجمدر ، مؤلف اولری سپرا ایله ، مختصراً فقط وضوح تام ایله آ کلامشدر . بو سیرانی تعقیب ایدمک :

اولا (automatisme) کلمه سنک منشأ یونانیسی کوستریایور و پسقوفیزبولوژیده اودت ، تداعی ، سیر فی المنام مسائلیله ، فلسفه دهده ایجابیه مذهبی ایله مناسبتی اولدینی افاده ایدیلور . ثانیاً بواسطلاحک واضی اولان ارسطو طرفندن بو کونکندن خیلی فرقل بر معاده استعمال اندلیدیکی ، یعنی حکیم مشارالیه ک حادثات عالی ایکی قسمه آیروب برنده بر غایه کوردیکی و دیگرینی صرف تصادفی عد ایدمك (آفدوماتون) کندی کندینه وقوعه کلن) دییه توصیف ایتدیکی ، حالوکه بو کون عینی تعبیرک میخانیکی حرکاتی تحسینه مخصوص بر لفظ اصطلاحی اولدینی حتی اسان عایدیه بیله بعض شیلر حقنده یینه بومعناده . قوللاندینی امثله لازمه ایله ایضاح ایدیلور . بو مثاللر نارشدن ، حکمت طبییه دن و فن میخانیکدن مأخوذدر . ثالثاً ، علی طریق التمثیل عضویت حیاتییه و بناء علیه فیزبولوژی و پسقوفولوژی یه تطبیق ایدلش اولان (منساقیت) ک جمله عصییه ده نه کی احوال و حادثات عرض ایتدیکی ارانه ایدیلور . رابعاً بر طرفندن کندی وجدانمك شعور و ارادته حرکات ایچک قابلیتمزی

بداهتاً کرسوردیکی ، دیگر طرفدن تفحصات علمیه نك حادثات وجدانییه یی دائماً شرائط غریزیه ربط ایتك

صورتیله میخانیکی بر طرزده تعریف ایدمك اوداتی شرائط تجزیه ایله تعقیب ایتدیکی بر قیاس مقسم حالنده

کوستریایور و بو مسئله بوتون اهمیت و حقیقتی ایله تعمیق و مناقشه ایدیلور . بو بحثک حیاتیاته ، روحیاته ، تاریخ

فن و فلسفه یه ، الهیاته تعلق ایدن جهتلری ده واردر ، جمله سی مکملأ بسط و تفصیل ایدیلور . خامساً ، خاتمه اوله ورق

افعال منساقیه نك انواعی کوستریایور و هر برینه دائر مثاللر کستریایور .

بو بحثی اوقورکن فیلسوف رضا بکک سالف الذکر ایکی شقندن هانگیسی ترجیح ایتدیکنی آ کلامی ایسته دی

ایده‌مده، بر وضع بی‌طرفانه ایله ویرمش اولدینی دور و دراز ایضاحات آراسنده کندی قناعتنه دائر بر قیده تصادف ایده‌مدهم. فقط (associationisme تداعیه) بختی مطالعه ایدرکن شو عبارمه راست کلام:

«عجبا شعور من اولادن ذهن من کندی کندینه حرکت ایدیورده - عادتا قورولش برماکنه کبی - متصل ایشلورمی... اگر اسباب حصولی بیله مدیکم و بوله مادیمز حادثات ذهنیه‌نک غیر شعور اوله رق وقوعه کلبور دیکنی و شعور دیدیکم قابلیت مستثنانک حادثات غیر شعوره‌نی متعاقب پیدا اولان بر لعه ادراک اولدینی قبول ایده‌نک اولورسه ق واقعا، ایش بر آرز قولاشیر، الخ..... و بو تعریف - بو کونکی پسقولوجی به موافق بولوندینی انجون - خلیجه طوغرو گورونور..... بو کبی مسائل خطیره‌ده پسقولوجیک عقیده شخصی‌سی نه اولورسه اولسون، پسقولوجیک - بر علم صحیح اولق حیثیتی ایله - رأی و اعتقادی صراحتاً معین و معلومدر. بو علم سائر علوم صحیحه کبی ایجابیه مسلکینه حق و یریبور. چونکه روح علم بالجله حادثاتی تسلسل اسباب ترتیبی اوزره، صرف میخانیکی بر صورتده تعریف اتمکدر. بوده آنجق (determinisme) فلسفه‌نی تصدیق ایدیلیر. بو سببیت زنجیری آلتنده حریتیه بر قللاز و ارادت اولماز. یوانقاره ایله برابر بوتون علما دخی عینی اعتراغانده بولونوبورلر. سینسر دخی عینی ادعاده‌در، و بو ادعا طوغرودر.»

رضا توفیق بک (ontologique) مسائلک کافه‌سنده ایجابیه‌نی اعتراف ایتدیکنی کبی کتابک (épistémologie) به تملق ایدن اقسامنده‌ده اضافیت و انفسیت علم بشره ایناندینی و یکنه و تیره تفحص اوله رق تجربه‌نی قبول ایله مفهومات قلیه‌ده‌کی وجوبی‌ده تجربه‌دن مستخرج عدوتلقی ایله ییلری تصویب ایتدیکنی بیان ایله مشدر. بو صورتله مؤلف یالکیز بر استاد ده‌کل، عینی زمانده صاحب مسلک بر فیلسوف اوله رق تجلی ایدیور.

بو مسلکده شایان دقت بر یگبک مشاهده ایدیورم. مذاهب فلسفیه‌نک طرز تشکلی بیلنلرجه مسلم اولدینی اوزره، تجربه‌نی هر درلو معلوماتک منشأی عد ایدنلره (احساسیون Sansualistes) ده‌نیلیر، زیرا تجربه آنجق حواس و احساسات واسطه‌سیله واقع اوله‌بیلیر. احساسات اجسامدن کندی نفسمزه منقل بر طاقم انطباعات اولدیفندن (احساسیه) مسلکی بالضروره (مادیه Matérialisme) به منجر اولور. حالبوکه فیلسوف رضا توفیق بک تجربه‌نی یکنه واسطه معرفت تلقی اتمکله برابر بو معرفتک حقیقت مطلقه‌نی قبول اتمه یوب یالکیز نفسمزه نسبتله بر یقینیتی حائر اولدیفنه، یعنی علممزه انفسیتنه اینانیور و بو صورتله بر طرفدن (مادیه) دن قورتولویور و دیگر طرفدن - عالم خارجی به اینانقله - (افتکاریه صرقة Idéalisme pur) دن بوسوتون باشقه بر وضعیت آلیور. فقط قاموسک هنوز انتشار ایدن برنجی جلدنده بو خصوصده تفصیلات کافیه یوقدر. رضا توفیق بک بر ابکی مقاله مخصوصه ایله مسلکنی تعریف و ایضاح بویورلرله هوسکاران علمی شبهه‌سز متتدار ایدرلر. قاموس فلسفه‌ده اجتماعی مباحثه دائر مکمل بر انموذج اوله رق (Autorité) بختی سرد ایدیله‌بیلیر.

زده اجتماعاته متعلق یازمش اولان آثار و مقالات آراسنده بو قدر اساسلی بر صورتده عرض و مناقشه ایدمش بر مجموعه افکاره تصادف ایده‌مدهم. مذکور بحث قرق بش صحیفه‌دن مرکب، عادتا باشلی باشنه بر رساله‌در. (حکم، صلاحیت، نفوذ، سلطه، نقل) دییه ترجمه ایدمش اولان بو کله‌نک لاتینجه اولان منشأی کوسترلکدن سوکرا جمعیتده (حکم) ک دایما بر قدرته استناد ایتدیکنی بیان و بو قدرتلرک انواعی ارئه ایدیلور. بالطبع حکمک نوعه و استعمال اولونان قوته کوره شکل اداره و تشکیلات سیاسییه دیکشدیکنی جهته بو خصوصده ایضاحات لازمه و یریلوب مثالر کتیریلور. بو

آزاده حکم و نفوذک زمامداران اتمه منحصر بر کیفیت اولمایوب دینک، قانونک، صحاح اطلاقه سزا اولان آثار مخلصه نک ودها بعض عواملک ده بر (autorité) سی اولدینی وبالاده کی مقابللرک یرینه کوره استعمالی لازم کلدیکی سوبلنیور . بونی متعاقب حکمت حکومت حقنده پک مفید بر طاقم معلومات ویریلیور و مسئلهیه ایستر احرارانه، ایستر محافظه کارانه بر نقطه نظر دن باقلسون، هر حالده بر حکومتک حیثیت ذاتیه سی نفوذندن عبارت اولدینی تسلیم ایدیلیور وه هیچ شبهه قالمایور که بر حکومت اولونجه اونک نفوذی ده اولمالیدر «ده نیلیور. بوندن سوکرا سلطه حکومتک منشأی آرانیلیور . بو مسئلهیه حل و بسط ایتمک ایچون تاریخ اجتماعینک و علم اجتماعینک هر طرفی یوقلانلقدن و بو خصوصده اعمال افکار و نشر آثار ایتمش اولان فلاسفه نک نظریات مختلفه سی کوسترلکدن سوکرا بوکونکی مؤسسات سیاسیه کوزدن کچیریلیور و نهایت بوتون بو ملاحظاتدن شو نتیجه یی جیقاریور : «هر نه شکلده و هر نه درجه ده اولورسه اولسون (سلطه) دیدیکمز قدرت معنویه نک حقیقی منبى وجدان ناسدر . نقطه استنادی اعتقاد ناسدر . افراد اجتماعیه نک اعتقاداننده نقاط مشترکه تشکیل ایدن یرلر سلطه نک اک متین زمین اتکاسیدر .»

مسئله نک برده حقوقی قسمی وارددر . مؤلف بو جهت ده منابع اصلیه سنده تدقیق و حقوق ناس ایله حکومت آراسنده کی مناسباتی تعیین ایچون ایلری سورلمش اولان مختلف فرضیات ایان ایدیور و نهایتده ده بو مسئلهیه یوقاریکی نتیجهیه باغلایه رق «شو تقدیرجه (autorité) رغایه اجتماعیه و مفکوره سیاسیه نک ثمره حیاتی دره دیور . بحثه ختام ویرمه دن اول مسئلهیه برده اسلامیت نقطه نظرندن تدقیق و مناقشه ایله یور و بیاناتی کرک آیات کریمه و احادیث شریفه و کرک علمای اسلامک آثارله تونیق و توشیخ ایدیور .

اساساقاموس فلسفه ده طالیبن عرفانک نظر دقتنه الک زیاده عرض ایدیه جک جهت، فکر طایفه عجمه شرق فلسفه و تصوفه، شرق علوم و فنونه و بالخاصه اسکی تورک مدنیتی ایله عثمانلی جمعیته طاند اولان افاداتدر؛ چونکه آوروپا لسانلرنده یازلمش اولان بوکی قاموسلرده عرب، عجم و تورک علملرینه دائر مندرج بولونان شیلرده هر حالده بر یابانجیلق فوقوسی حس ایدیلیر و اکثریا نقصان ویا کلش فکرلره تصادف اولونور. رضا توفیق پک بالعکس غرب فلسفه سینه بر غرب استادی قدر واقف اولدینی کی شرق عالمی ده حقیقی بر شرقی صفتیه ایجه طانیدینی ایچون اثرنده بو خصوصده ده بویوک بر موفقیّت کوستر مشدر .

مقاله می امضا ایتمه دن اول ، مؤلفک مسلک فلسفیه سینه دائر ایضاحاتنه منتظر اولدینمی تکرار ایتمکی بر وظیفه عد ایلرم .

نور اسرائیل